

tı'nın değişme sürecinin hızından ötürü nisbî bir gerilik görüntüsü sergilemişlerdir.

Braudel'in Osmanlı tarihine karşı asıl büyük ilgisi Akdeniz adlı büyük araştırmasında ortaya çıkmaktadır. Bu kitabın II. cildinin büyük bölümü Akdeniz'deki Osmanlı-İspanya çatışmasının sosyal, ekonomik ve siyasî sonuçlarına ayrılmıştır. Özet olarak Akdeniz hâkimiyeti için XVI. yüzyılda birbirleriyle çarpışan bu iki büyük güç, yüzyılın sonundan itibaren birinin doğuya İran'a, diğerinin de Atlantik yönüne dönmesi sonucu Akdeniz'i aynı anda terketmiştir. XVI. yüzyılın bu iki devletin gerek Akdeniz'deki çatışmaları gerekse Akdeniz'den çekilmeleri bunların dışındaki Batılı güçlerin lehine olmuş ve her ikisi de XVII. yüzyıldan itibaren gerilerken üstünlük diğer ülkelere geçmeye başlamıştır.

Eserleri. Fernand Braudel'in çok sayıdaki eseri arasında başlıcaları şunlardır: 1. *La Méditerranée et le Monde méditerranéen à l'époque de Philippe II.* (1949). Müellifin bu en önemli eseri ilk neşrinden sonra yeni bilgiler ışığında defalarca genişletilmiş ve yeniden yazılmıştır. Eser İngilizce, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, Lehçe, Almanca ve Türkçeye (Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, trc. Mehmet Ali Kılıçbay, I-II, İstanbul 1989-1990) çevrilmiştir. Eserin verilerine dayanılarak gerçekleştirilen bir televizyon dizisi dünyada hayranlık uyandırmıştır. 2. *Écrits sur l'Histoire* (1969). 3. *Afterthoughts on Material Civilization and Capitalism* (Baltimore 1977). *Civilisation Matérielle* adlı kitabıyla ilgili olarak Amerika'da verdiği konferanslardan oluşan bu eser Mustafa Özel tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir (Maddî Medeniyet ve Kapitalizm, İstanbul 1991). 4. *Civilisation Matérielle, Économie et Capitalisme, XVe-XVIIIe siècle* (I-III, 1979). Siân Reynold'un İngilizce'ye çevirdiği eser (Civilization and Capitalism: 15th - 18th

Century, I-III, London 1981-1984) Mehmet Ali Kılıçbay tarafından da *Maddî Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir (I-III, Ankara 1992). 5. *Le Destin de la France* (I-III, 1982-1985).

BİBLİYOGRAFYA:

Fernand Braudel, "Sur une conception de l'histoire sociale", *Écrits sur l'Histoire*, Paris 1969, s. 175-191; a.m.f., "Personal Testimony", *Journal of Modern History*, XLIV/4, Chicago 1972, s. 448-467; R. Hugh-Trevor-Roper, "Fernand Braudel: the Annales and the Mediterranean", a.e., s. 468-479; T. Stoiianovich, *French Historical Method: the Annales Paradigm*, Ithaca 1976; Ömer Lütfi Barkan, "Fernand Braudel: La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II", *İFM*, XII/3-4 (1951), s. 173-192; Sarah Peltant, "Conversations avec Braudel", *Psychologie*, sy. 14, Paris 1971, s. 10-14; Jack Hester, "Fernand Braudel and the Monde Braudellien", a.e., s. 20-28; H. G. Kroeningsberger, "Fernand Braudel and the Mediterranean", *The Listener*, New York 1974; Halil İnalçık, "The Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings", *Review*, sy. 1, Binghamton 1978, s. 69-96; Mehmet Ali Kılıçbay, "Annales Okulunun Sonuncu Piri Fernand Braudel", *TT*, V/26 (1986), s. 44-52.

MEHMET ALİ KILIÇBAY

BROCKELMANN, Carl

(1868-1956)

İslâm kültür tarihine dair
bio-bibliyografik eseriyle tanınan
Alman şarkiyatçısı ve Türkolog.

Hamburg'un kuzeydoğusundaki Rostock şehrinde doğdu. Daha lisede iken dil öğrenme konusundaki olağan üstü kabiliyetiyle dikkati çekti. İbrânî, Ârâmî ve Süryânî dillerini öğrendi. 1886'da Rostock Üniversitesi'ne girdi; şarkiyat tahsilinin yanı sıra Yunanca, Latince, Arapça, Habeşçe, Türkçe, Sanskritçe, Ermenice'yi de öğrendi. Mısır tarihi ve Kuzey ve Güney Afrika dilleriyle de meşgul oldu.

İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil*'i ile Taberî'nin *Ahbarü'r-rusûl ve'l-mülûk*'ü arasında bir intihal olup olmadığı konusundaki doktora tezini T. Nöldeke'nin yanında tamamladı (1890). Lebîd divanının 1891'deki neşri ve Almanca'ya tercümesi çalışmalarına katıldı. 1893'te Breslau Üniversitesi'nde öğretim üyesi oldu ve bu arada İbn Sa'd'ın *eş-Tabakâtü'l-kübrâ* adlı eserinin ilmî neşri çalışmalarına da iştirak etti. Kendisi bu eserin VIII. cildini hazırlayacağı için kitabın el yazmalarını incelemek üzere Londra'ya ve İstanbul'a gitti (1895). İstanbul'da İbn Kutey-

be'nin *'Uyûnü'l-aḥbâr*'ı üzerinde de çalıştı. Ancak bu çalışmasını kimse neşretmek istemedi. Bir yayınevi sahibi herkesin ilgi duyacağı bir kitap hazırlaması şartı ile bunu da yayımlayabileceğini söyleyince *Geschichte der arabischen Litteratur (GAL)* adını alacak olan eseri hazırlamaya başladı.

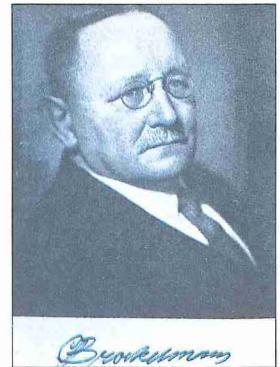
1900'den itibaren Berlin, Erlangen ve Breslau üniversitelerinde ders verdi. 1903'te Breslau ve Hamburg kütüphanelerindeki yazma eserlerin kataloglarını yaptı ve aynı yıl içinde Königsberg Üniversitesi'nde ordinarius profesör oldu. 1909-1922 yılları arasında Halle Üniversitesi'nde bulundu. 1918'de rektör seçildi. 1923'ten itibaren Breslau'a geçti. Burada da 1932 yılında rektör seçildi. Fakat yahudi asıllı bazı profesörleri himaye ettiği için nasyonal sosyalist basının sert tenkitlerine hedef oldu ve Hitler iktidara gelince istifa ederek 1935 sonbaharında emekliye ayrıldı. 1947-1953 yılları arasında tekrar öğretim hayatına dönen Brockelmann Halle Üniversitesi'nde şeref profesörü olarak ders verdi. 6 Mayıs 1956'da Halle'de öldü. Ölümünden on iki yıl sonra Halle Üniversitesi doğumunun 100. yılı münasebetiyle bir hatıra kitabı yayımladı (*Studia Orientalia in memoriam Caroli Brockelmann* [haz. M. Feleischhammer], Halle [Saale] 1968).

Brockelmann kuvvetli bir hâfizaya ve üstün bir dil kabiliyetine sahipti. Yazdığı eserlerle mukayeseli Sâmi dilleri, Süryânî ve Arap filolojisinde yeni bir çığır açtı. Sonradan meşgul olmaya başladığı Türkoloji sahasında da başarılı oldu.

Eserleri. Kitap, makale, tanıtma, tenkit ve benzeri çalışmalarının sayısı 600'ü bulur. En önemli eserleri şunlardır: 1. *Geschichte der Arabischen Litteratur** (Weimar 1898-1902). Kısaca GAL diye anılan bu iki ciltlik biyografik ve bibliyografik eserde İslâm dünyasında Arapça eser

Fernand Braudel'in Akdeniz ve Akdeniz Dünyası adlı eserinin kapağı

Carl Brockelmann

vermiş müellifler, eserleri ve bunlarla ilgili bibliyografya belli bir plan içinde yer alır. Eserin 3 ciltlik zeyli (*Supplementband*, Leiden 1937-1942) otuz beş yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Kitabın aslı ile zeyli birleştirilerek Abdülhalim Neccâr, Yâkub Bekir ve Ramazan Abdüttewâb tarafından Arapça'ya tercüme edilmeye başlanmış, bu çalışmanın henüz altı cildi yayımlanmıştır (Kahire, ts., Dârü'l-ma'ârif). 2. *Geschichte der islamischen Völker und Staaten* (München 1939, 1943). İslâm milletlerinin tarihlerine dair olan bu çalışması İngilizce, Fransızca, Arapça, Türkçe, Lehçe gibi birçok dile tercüme edilmiştir. Türkçe tercümesi *İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi* adıyla Neşet Çağatay tarafından yapılmıştır (Ankara 1954). Bu eserde Brockelmann'ın İslamiyet ve Türk-lük'le ilgili bazı konularda gerçeğe uymayan subjektif tutumu dikkati çeker. 3. *Lexicon Syriacum* (Leipzig 1895). 4. *Syrische Grammatik* (Leipzig 1899). 5. *Arabische Grammatik* (Leipzig 1904; A. Socin ile birlikte). 6. *Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen* (I-II, Leipzig 1908-1913). Sâmî dillerinin mukayeseli gramer esaslarını ele alan orijinal bir eserdir. Ramazan Abdüttewâb tarafından *Fıkhü'l-lugâti's-Sâmîyye* adıyla Arapça'ya tercüme edilmiştir (Riyad 1397/1977). 7. *Verzeichnis der arabischen, persischen, türkischen und hebräischen Handschriften der Stadtbibliothek Breslau* (Breslau 1903). Breslau şehir kitaplığında bulunan Arapça, Farsça, Türkçe ve İbrânî yazmaların fihristidir. 8. *Katalog der orientalischen Handschriften mit Ausschluss der hebräischen der Stadtbibliothek zu Hamburg* (Hamburg 1908). Hamburg şehir kitaplığındaki İbrânî'den başka Doğu dilleri yazmalarının katalogudur. Katalogun birinci kısmında Arapça, Farsça, Türkçe, Malayca, Koptça, Süryânîce ve Habeşçe yazmalar bulunmaktadır. 9. "Mahmûd al-Kâşgarîs Darstellung des türkischen Verbalbaus", *Kéleti Szemle*'de (Budapest 1919, XVIII, 29-49). Bu makalede Kâşgarlı Mahmud'a göre Türk fil kuruluşu anlatılmaktadır. 10. "Alttürkistanische Volksweisheit". Eski Türkistan halk hikmetlerine dair olan bu araştırma *Ostasiatische Zeitschrift*'te (VIII, 49-73) yayımlanmıştır (1920). 11. *Mitteltürkischer Wortschatz nach Mahmûd al-Kâşgarîs Dîvan Lugât at Turk. Dîvânü lugâti't-Türk*'ten tesbit ettiği Orta Türkçe söz hazinelerine dairdir (Bibliotheca Orientalis Hungarica, I, Budapest-Leipzig

1928). Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvânü lugâti't-Türk* adlı eseri 1917'de yayımlanmış, fakat Türk dilinin bu paha biçilmez hazinesi Arapça yazıldığından ancak çok iyi Arapça bilenlerin faydalanabileceği bir kaynak olarak kalmıştı. Brockelmann önce eserin dili ve eserdeki halk edebiyatı, Türk boyları vb. konular üzerinde çalışıp bunları makaleler halinde yayımladı. Daha sonra *Dîvân*'daki bütün kelimeleri herkesin faydalanacağı bir söz-lük şekline getirdi. Son üç eseri bu konudaki çalışmalarının en önemlileridir. 12. *Osttürkische Grammatik der islamischen Literatursprachen Mittelasien* (Leiden 1951-1954). Orta Asya edebî dillerine ait bir Doğu Türkçesi grameridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Kâsım Sehâb, *Ferheng-i Hâversînâsân*, Tahran, ts., s. 73-75; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, II, 424-430; O. Spies, "Verzeichnis der Schriften von Carl Brockelmann", *Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Gesellschaftswissenschaftliche Reihe*, VII/4, Leipzig 1938; O. Pritsak, "Carl Brockelmann 1868-1956", *UAIJ*, sy. 28 (1956), s. 54-56; K. Czeglédy, "Carl Brockelmann (1868-1956)", *AOH*, sy. 7 (1957), s. 105-108; B. Spuler, "Carl Brockelmann 1868-1956", *Isl*, XXXIII (1957), s. 157-160; J. Fück, "Carl Brockelmann als Orientalist", *Wissenschaftliche Zeitschrift Universität Halle, Gesellschafts-Sprach*, sy. 7, Halle 1958, s. 857-875; a.mf., "Carl Brockelmann (1868-1956)", *ZDMG*, sy. 108 (1958), s. 1-13; aynı makale (trc. M. Ali Haşîşû, Selâhaddin el-Münecid, *el-Müsteşrikûne'l-Almân* içinde), Beyrut 1978, I, 153-162; M. Mansuroğlu, "Carl Brockelmann (1868-1956)", *TDED*, VIII (1958), s. 109-112; İbrâhim Medkûr, "Carl Brockelmann el-Bibliyûcrâfi", *MMLA*, XXIV (1969), s. 12-16; M. Hamîdullah, "Carl Brockelmann (1868-1956)", *İTED*, VII (1984), s. 243-248; A. Bedevî, "Carl Brockelmann", *Meusû'atü'l-müsteşrikîn*, Beyrut 1984, s. 57-66; Abdülmennân Ömer, "Brockelmann", *UDMI*, IV/1, s. 273-274; Rudolph Sellheim, "Brockelmann", *Elr*, IV, 456-457.

NURİ YÜCE

BROWNE, Edward Granville

(1862-1926)

İngiliz şarkiyatçısı.

7 Şubat 1862'de Gloucestershire'de doğdu. Cambridge'te, Eton ve Pembroke kolejlerinde tıp öğrenimi gördü. 1887'de doktor olduysa da bu mesleği icra etmedi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında henüz on altı yaşında iken Ruslar'a karşı beslediği antipatinin yanında Türkler'e karşı, gösterdikleri kahramanlık ve şecaate hayran kalarak Osmanlı ordusunda görev almayı isteyecek ve Plev-

Edward
Granville
Browne'i
deriş
kıyafetiyle
gösteren
bir fotoğraf

ne'nin düşmesine bir Türk kadar üzülecek derecede sevgi duymaya başlamış, böylece haklarında o zamana kadar hiç bilgisinin olmadığı Doğu ülkelerine, özellikle Türkiye'ye ve Türkler'e karşı kendisinde büyük bir ilgi uyanmıştı. Bu ilgi ve sempati onu önce Türkçe, arkasından da Cambridge'te bir yandan tahsiline devam ederken bir yandan da Arapça, Farsça ve Hintçe öğrenmeye yöneltti. Bu arada üzerinde çalıştığı dillerin konuşulduğu ülkelerin din, tarih, edebiyat tarihi ve siyasî, sosyal durumları ile de ilgilendi. 1884 yılında İstanbul'da uzun bir tatil yaptı. 1887'de tıp öğrenimini bitirince Pembroke Koleji'ne intisap etti ve böylece kendini tamamen şarkiyat çalışmalarına verebilme imkânını buldu. Aynı yıl İran'a gitti ve seyahat intibalarını 1893'te Londra'da basılan *A Year Amongst the Persians* adlı kitabında yayımladı. Ülkesine dönüşünde (1888) Cambridge'e Farsça okutmanı tayin edildi; 1902 yılında da aynı üniversitede C. Rieu'nün yerine Arapça profesörü oldu.

Browne, XIX. yüzyılda İran'da ortaya çıkan Bâbîlik ve Bahâîlik hareketlerine yakın ilgi duydu ve bu mezheplerin ileri gelenleriyle münasebet kurdu. 1889'da Bâbîliği tanıtan bir makale yazarak *The Journal of the Royal Asiatic Society*'nin yazı kadrosuna giren Browne burada fasılalarla çalıştı ve 1922'de de müdür yardımcısı oldu. Bu arada Bâbîlik ve Bahâîliğin tarihiyle ilgili olarak Abdülbahâ tarafından yazılan eseri tercümesiyle birlikte neşretti (*A Traveller's Narrative Written to Illustrate the Episode of the Bab*, I-II, Cambridge 1891). Aynı zamanda British Academy ile Royal College of Physicians'da öğretim üyeliği yapıyordu. Bu sıralarda, içinde İran vatan şiiplerinden güzel örnekler bulunan *The Press and Poetry of Modern Persia* (Cambridge 1914) ve *The Persian Revolution of 1905-1909* (London 1966) adlı kitaplarını da hazırladı.